Žaneta D v o ř á k o v á (Praha)

ZÁKONNÉ PŘEDPISY OMEZUJÍCÍ VOLBU RODNÝCH JMEN ČESKÝCH A MORAVSKÝCH ŽIDŮ

LEGAL REGULATIONS RESTRICTING THE CHOICE OF GIVEN NAMES OF CZECH AND MORAVIAN JEWS

The naming traditions of Czech and Moravian Jews were significantly influenced by the law of Joseph II. on the necessity of accepting German given names issued in 1787. A list of authorized names was created. This list was abolished in 1836 when naming by any German name was allowed. It was only in 1867 when the Jews could give their children any name of their choice. During the occupation, the German law of 1938 applied in the Protectorate required that the Jews use either names from the list of authorized names or add the second name Israel or Sara to their existing name. After the war, these anti-Jewish restrictions were abolished. At present, Act No. 301/2000 applies to all Czech citizens without any differences.

Keywords
Jewish given names, Bohemia and Moravia, legal regulation

Klíčová slova
židovská rodná jména, Čechy a Morava, zákonné předpisy

Židé žijící na území Čech a Moravy používali tradičně rodná jména biblická, ale i jiná, která vycházela z hebrejského či aramejského lexika (např. *Chaim* = ‚život‘), jidiš (např. *Hirš* = ‚jelen‘), nebo z jazyků okolních národů. Od jmen vznikala celá řada zdrobnělin a domáckých tvarů, které se pak osamostatňovaly. Když nahlédneme např. do daňových knih pražského Židovského Města v letech 1685–1687, zjistíme, že nejoblíbenější byla tehdy rodná jména *Moše*, *Lejbl*, *Juda* a *Jidl*, *Jakob*, *Jokl* a *Jekl*, *Jizchak* a *Eisik*, *Hirsch*, *David*, *Abraham*, *Wolf*, *Meir*, *Schemuel* (a odvozeniny *Sanwil*, *Schelomo* a *Salman*), *Chajim*, *Berl*, *Aharon*, *Jisrael*, *Schimon*, *Mordechaj* atd. (Muneles, 1966, s. 9; Bondyová, 2006, s. 24). Přirozený vývoj židovských rodných jmen na našem území však přerušilo vydání patentu císaře Josefa II.

Josef II.

Patent o židovských jménech vydal císař Josef II. 23. července 1787[1] jako další článek dlouhého řetězu židovských josefínských reforem. Nařizoval v něm nejen nutnost přijetí dědičných příjmení, ale i německých rodných jmen, což představo-

[1] Text patentu viz Majtán, 2004, s. 29–31.

valo velmi významný a necitelný zásah do pojmenovávacích zvyklostí židovské komunity.[2] Zákon však nebyl prvotně zaměřen proti Židům, ale zapadal do celkových snah o zlepšení evidence veškerého obyvatelstva říše (srov. Kuděla, 2004, s. 31). Gubernium zároveň chtělo ulehčit situaci Židům i úředníkům, kteří by nevěděli, jak zní dosud užívané rodné jméno správně německy, a proto se obrátilo na úředního překladatele z hebrejštiny P. Leopolda Tirsche, aby pořídil seznam všech užívaných židovských rodných jmen a jejich německých tvarů. Byl vypracován seznam 890 mužských a 409 ženských jmen a jejich variant v „židovské" výslovnosti a správné německé formě (např. *Jisroel – Israel*, *Channo – Anna* apod.). Obsahoval vedle běžných biblických jmen také „množství jmen uvedených jen v knihách Ezdráše a Nehamjáše a nikdy Židy nepoužívaných, a rovněž jména pronásledovatelů Židů jako Hamana, zlosyna z knihy Ester, a jeho otce Hamedata. Rovněž výběr ženských jmen byl podivný: seznam obsahoval hebrejská slova nikdy nepřevedená na osobní jména jako Memscheles (vláda), Paroches (synagogální opona na Tóru), Schacharis (ranní modlitba) a Acharis (konec dnů)" (Bondyová, 2006, s. 31). Tento seznam byl ve Vídni podroben revizi a dvorským dekretem z 12. listopadu 1787 bylo povoleno celkem 111 mužských a pouze 35 ženských jmen (jejich seznam viz Žáček, 1936, s. 292–293, Bartůšek, 1972–1973, s. 33–35; Elznic, 1978, s. 84, Kuděla, 2004, s. 33, pozn. 5). Seznam dále uváděl i výslovně zakázaná židovská jména, a to 51 mužských a 150 ženských (viz Kuděla, 2004, s. 32, pozn. 4). Židé na to reagovali suplikou, kterou poslali přímo císaři, upozorňovali v ní na to, že je jmen vzhledem k celkovému počtu židovského obyvatelstva v zemi příliš málo.[3] Císař jim pak milostivě povolil dalších 10 mužských a 2 ženská jména.

Následující generace se pustila do boje proti tomuto omezujícímu seznamu. Argumentovalo se mimo jiné i tím, že „v žádné jiné části rakouské monarchie nekladou se židům při volbě předejmení takové překážky jako právě v Čechách" (Žáček, 1936, s. 299). Spory se táhly mnoho let (detailně viz Žáček 1936). Koneč-

[2] Jak velkým zásahem byly nucené změny rodných jmen, vyplývá i ze seznamu, který předložil pražskému magistrátu v roce 1788 pražský vrchní rabín Jechezkel Landau, rodná jména byla změněna téměř všechna, zatímco z 5 260 rodinných jmen jich bylo pozměněno pouze 100 (Volfová, 1994, s. 7).

[3] To bylo dáno nepoužitelností některých jmen ze seznamu, který obsahoval i jména, jež by si Židé nikdy nezvolili – vedle takových jako *Nabuchodonozor*, což bylo jméno babylonského krále, který zbořil první jeruzalémský chrám a odvedl Židy do vyhnanství, tam byla i taková, která se sice objevují v Bibli, ale která označují záporné biblické postavy, proto je Židé jako rodná jména nepoužívali (srov. Guggenheimer – Guggenheimer, 1992, s. 11), např. jméno zaprodance *Achitofela* či kanaánského nepřítele synů Izraele *Sisera*, dalším byl např. *Abiram*, který se zúčastnil spiknutí proti Mojžíšovi a Aronovi a za to jej spolu s ostatními spiklenci a jejich rodinami spolkla země. Nedostatečný počet jmen byl zapříčiněn i tím, že podle aškenázské tradice nesmí dítě nosit jméno svého žijícího rodiče (Guggenheimer – Guggenheimer, 1992, s. 18).

ně bylo dvorským dekretem z 20. července 1836 Židům povoleno volit jakákoli německá rodná jména včetně jmen křesťanských svatých.

Bezvýhradné zrovnoprávnění všeho obyvatelstva rakouské monarchie, tedy i Židů s ostatním obyvatelstvem, přišlo až v roce 1867 zákonem o všeobecných právech občanských. Tehdy byla také zrušena všechna omezení týkající se volby jmen (Žáček, 1936, s. 328–329). Jak uvádí R. Bondyová (2006, s. 38), za posledních let monarchie a za Československé republiky byly u českých a moravských Židů nejoblíbenějšími jmény pro chlapce *Josef*, *Karel*, *Rudolf*, *Otto*, *Emil*, *Franz* (*František*), *Georg* (*Jiří*) a pro dívky *Anna*, *Julie*, *Rosa*, *Olga*, *Irma*, *Truda*, *Berta*, *Greta*, *Věra* a *Marie*.

Tato svoboda však netrvala dlouho…

Třetí říše

Další omezení židovských rodných jmen přinesl nacistický režim, a právě na tuto smutnou kapitolu se chceme v tomto příspěvku zaměřit především. Říšskému „Zákonu o změně příjmení a rodných jmen“ z 5. ledna 1938 (Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen) zatím u nás (pokud je nám známo) věnovali pozornost pouze historici a právníci v kontextu dalších protižidovských opatření, nebylo na něj však dosud pohlíženo z hlediska onomastického.

Zákon obsahoval nařízení obecného charakteru (možnosti a podmínky pro pojmenování, proces změny jména apod.) a židovská jména přímo nezmiňoval. Židovských jmen se však týkalo „Druhé prováděcí nařízení“ k tomuto zákonu ze 17. srpna 1938 (Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen).[4] Podepsáni pod ním byli říšský ministr vnitra zastoupený tajemníkem dr. Stuckartem (mimochodem účastníkem konference ve Wannsee, na níž bylo rozhodnuto o organizaci konečného řešení židovské otázky) a říšský ministr spravedlnosti dr. Gürtner. Nařízení se týkalo Židů německé státní příslušnosti, kteří žili na území Německa i mimo něj.[5] „Po připojení českého

[4] Nacisté požadovali, aby bylo možné odlišit Židy podle jejich jména. Problém však spočíval v tom, jak to udělat. Objevovaly se návrhy, že by např. měli mít povinně výraz *Jude* před příjmením, písmeno J na konci svého příjmení apod. S řešením, které bylo nakonec přijato, přišel stuttgartský právník Hans Josef Maria Globke z ministerstva vnitra (Rennick, 1970, s. 73–83; Nick, 2018, s. 63), který byl autorem i několika dalších protižidovských zákonů (wikipedia).

[5] Což pak vedlo i k paradoxním situacím, např. u Židů, kteří utekli z Německa ve 30. letech do tehdejší Palestiny, ale stále měli platné německé občanství, proto se jich tento zákon také týkal. „Sdružení německých imigrantů upozornilo, že některá jména na seznamu nejsou jména hebrejská – například Fejbl. Některá nová hebrejská jména – například Uri – zas nebyla v seznamu uvedena. Jiná, která se na něm ocitla, byla nepatřičná, například biblické Chamor (což hebrejsky znamená ‚osel‘). Kartotéky německého konzulátu v Jeruzalémě obsahují dopisy od místních Jeke [= německý Žid, pozn. ŽD] – z nichž část měla stále německé občanství –

a moravského pohraničí k Německu automaticky platilo také v této oblasti.[6] […] Na území Protektorátu Čechy a Morava vstoupilo nařízení v platnost 1. února 1940 oběžníkem protektorátního ministerstva vnitra.“ (Petrův, 2011, s. 204)

§ 1, bod 1, stanovil, že Židé smějí používat pouze rodná jména ze seznamu vypracovaného ministrem vnitra. Podle bodu 2 se toto omezení „nevztahuje na Židy, kteří mají cizí státní občanství“.

§ 2 určil, že pokud má Žid jiné rodné jméno než to, které je na seznamu, musí od 1. ledna 1939 přijmout další dodatečné rodné jméno, konkrétně muži jméno *Izrael*, ženy jméno *Sara*. Je tak povinen učinit ve lhůtě jednoho měsíce od vzniku této povinnosti a tuto skutečnost musí písemně oznámit matrice a místnímu policejnímu orgánu v místě bydliště.

§ 3 zaručoval, že změnou jmen nebudou dotčeny obchodní transakce (srov. § 6 Josefova patentu), a zároveň přikazoval, že pokud je v právních a obchodních transakcích obvyklé uvádět jméno, musí Židé použít své jméno včetně dodatečného, pokud se jich týká § 2.

§ 4 obsahoval sankce: 1. Každý, kdo úmyslně poruší ustanovení § 3, bude potrestán odnětím svobody v délce až šest měsíců. Pokud je trestný čin způsoben nedbalostí, trest může být až jeden měsíc vězení. 2. Každý, kdo úmyslně nebo z nedbalosti nedodrží oznámení požadované podle § 2, dostane pokutu, nebo mu hrozí odnětí svobody až jeden měsíc.[7]

---

sdělující Říši, že mají v úmyslu se podřídit příkazu a podle zákona přijmout jména Israel a Sára. ‚Přidal jsem si jméno Israel ke svému podle požadavků,‘ napsal na konzulát Fritz Israel Stein z Kfar Jedidia. Konzulát změnu potvrdil, a tak Stein poslal poděkování. Ovšem konzulát adresoval list ‚Isidoru Steinovi‘, takže Stein napsal ještě jednou s dotazem, zda se nyní jmenuje Israel, nebo Isidore. On i jiní, kteří na konzulát psali, si chtěli zřejmě zachovat prostě občanství nebo právo na důchod. Tak či onak stěží lze najít v historii bolestných vztahů Jeke s jejich dávnou vlastí něco grotesknějišího.“ (Segev, 2014, s. 55)

6 V oblasti Sudet vstoupil zákon v platnost nařízením ze dne 24. ledna 1938, lhůta pro povinné přijetí jmen *Sara* a *Izrael* byla stanovena do 1. dubna 1939. Totéž se týkalo i Rakouska (Rennick, 1970, s. 86).

7 Což je zajímavé srovnat s donucovacími prostředky, které stanovil Josefův patent (§ 7):
a) Rabín, který by nedbal nařízení o nových jménech nebo zapisoval do matriky německy, měl být při prvním provinění potrestán pokutou 50 zlatých. (Jenom pro srovnání, v první polovině 19. století stála 60 až 100 zlatých 1 kráva.) Pokud by se rabín poklesku dopustil podruhé, byl by zbaven svého místa a prohlášen za nezpůsobilého.
b) Žid, který by nepoužíval své jednou pro vždy přijaté německé rodné jméno a příjmení, ale jiné, měl být potrestán podle výše svého majetku – bohatý měl dostat pokutu 50 zlatých, nemajetný měl být vypuzen ze všech dědičných rakouských zemí.
c) Pokud by někdo neodevzdal do konce listopadu 1787 přihlašovací lístek, byl by potrestán pokutou 10 zlatých, nebo pokud by byl chudý, tak osmidenní veřejnou prací.
d) Peníze, které se tímto způsobem sejdou na pokutách, se rozdělí na dvě části, z nichž jedna připadne židovským domestikálním fondům jednotlivých zemí, druhou pak dostanou ti, kteří upozornili na konkrétní případy nedodržování císařského patentu.

1044 Reichsgesetzblatt, Jahrgang 1938, Teil I

Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen*).

Vom 17. August 1938.

Auf Grund des § 13 des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen vom 5. Januar 1938 (Reichsgesetzbl. I S. 9) wird folgendes verordnet:

§ 1

(1) Juden dürfen nur solche Vornamen beigelegt werden, die in den vom Reichsminister des Innern herausgegebenen Richtlinien über die Führung von Vornamen aufgeführt sind.

(2) Abs. 1 gilt nicht für Juden, die eine fremde Staatsangehörigkeit besitzen.

§ 2

(1) Soweit Juden andere Vornamen führen, als sie nach § 1 Juden beigelegt werden dürfen, müssen sie vom 1. Januar 1939 ab zusätzlich einen weiteren Vornamen annehmen, und zwar männliche Personen den Vornamen Israel, weibliche Personen den Vornamen Sara.

(2) Wer nach Abs. 1 einen zusätzlichen Vornamen annehmen muß, ist verpflichtet, hiervon innerhalb eines Monats seit dem Zeitpunkt, von dem ab er den zusätzlichen Vornamen führen muß, dem Standesbeamten, bei dem seine Geburt und seine Heirat beurkundet sind, sowie der für seinen Wohnsitz oder gewöhnlichen Aufenthaltsort zuständigen Ortspolizeibehörde schriftlich Anzeige zu erstatten.

(3) Ist die Geburt oder die Heirat des Anzeigepflichtigen von einem deutschen diplomatischen Vertreter oder Konsul oder in einem deutschen Schutzgebiet beurkundet, so ist die dem Standesbeamten zu erstattende Anzeige an den Standesbeamten des Standesamts I in Berlin zu richten. Hat der Anzeigepflichtige seinen Wohnsitz oder gewöhnlichen Aufenthalt im Ausland, so ist die im Abs. 2 Satz 1 vorgesehene Anzeige an Stelle der Ortspolizeibehörde dem zuständigen deutschen Konsul zu erstatten.

(4) Bei geschäftsunfähigen und in der Geschäftsfähigkeit beschränkten Personen trifft die Verpflichtung zur Anzeige den gesetzlichen Vertreter.

§ 3

Sofern es im Rechts- und Geschäftsverkehr üblich ist, den Namen anzugeben, müssen Juden stets auch wenigstens einen ihrer Vornamen führen. Sind sie nach § 2 zur Annahme eines zusätzlichen Vornamens verpflichtet, ist auch dieser Vorname zu führen. Die Vorschriften über die Führung einer Handelsfirma werden hierdurch nicht berührt.

§ 4

(1) Wer der Vorschrift des § 3 vorsätzlich zuwiderhandelt, wird mit Gefängnis bis zu sechs Monaten bestraft. Beruht die Zuwiderhandlung auf Fahrlässigkeit, so ist die Strafe Gefängnis bis zu einem Monat.

(2) Wer die im § 2 vorgeschriebene Anzeige vorsätzlich oder fahrlässig unterläßt, wird mit Geldstrafe oder mit Gefängnis bis zu einem Monat bestraft.

Berlin, den 17. August 1938.

Der Reichsminister des Innern
In Vertretung
Dr. Stuckart

Der Reichsminister der Justiz
Dr. Gürtner

*) Betrifft nicht das Land Österreich.

Herausgegeben vom Reichsministerium des Innern. — Gedruckt in der Reichsdruckerei, Berlin.

Druhé prováděcí nařízení k zákonu o změně příjmení a rodných jmen (zdroj: http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=dra&datum=19380004&seite=00001044&zoom=2)

Seznam povolených jmen byl součástí „Pokynů týkajících se správy rodných jmen“ z 18. srpna 1938 (Richtlinien über die Führung von Vornamen), které vyšly jako brožurka Říšského a pruského ministerstva vnitra (Berlín 1938, s. 1345–1348). Tyto pokyny však stanovily i další zásady:

V bodě 3 se uvádí, že děti německých občanů by v zásadě měly dostávat pouze německá jména. Berou se přitom v potaz rodinné zvyklosti i zvláštnosti oblastí, z nichž rodiny pocházejí (např. *Dierk*, *Meinert*, *Uwe*, *Wiebke*).

Podle bodu 4 mohou dostat neněmecká jména němečtí státní občané pouze tehdy, pokud je k tomu zvláštní důvod (např. příslušnost k neněmecké etnické skupině, rodinná tradice, rodinné vztahy). Jako neněmecká přitom nejsou brána rodná jména cizího původu, která se v Německu po staletí užívají a nejsou vnímána jako cizí (např. *Hans*, *Joachim*, *Peter*, *Julius*, *Elisabeth*, *Maria*, *Sofie*, *Charlotte*). Neněmecká rodná jména jsou na druhou stranu také severská (nordická) jména, která jsou v Německu neznámá a neobvyklá (např. *Björn*, *Sven*, *Ragnhild*).

Bod 5 opakuje to, že Židé mohou používat pouze jména ze seznamu, nebo musí mít přidaná rodná jména *Izrael* a *Sara*. Jiným německým občanům nesmí být tato rodná jména přidělena.

Podle bodu 11 mohou nežidovští nositelé rodných jmen ze seznamu židovských jmen požádat o jejich změnu a o přijetí jmen německých. Žádosti Židů o změnu jména na některé ze seznamu musejí být též vyřízeny, pokud byly předloženy před 1. říjnem 1938.

Bod 15 pak určil, že změna rodného jména se zruší, pokud o ni požádal Žid, aby zamaskoval židovský původ, zejména pokud bylo jméno uvedené v seznamu nahrazeno jiným rodným jménem.

Příloha pak obsahovala 185 mužských a 92 ženských rodných jmen, které pro ministerstvo vypracoval říšský úřad pro genealogický výzkum (Reichsstelle für Sippenforschung) (Nick, 2018, s. 63).

Seznam povolených mužských jmen: *Abel*, *Abieser*, *Abimelech*, *Abner*, *Absalom*, *Ahab*, *Ahasja*, *Ahasver*, *Akiba*, *Amon*, *Anschel*, *Aron*, *Asahel*, *Asaria*, *Ascher*, *Asriel*, *Assur*, *Athalja*, *Awigdor*, *Awrum*, *Bachja*, *Barak*, *Baruch*, *Benaja*, *Berek*, *Berl*, *Boas*, *Bud*, *Chaggai*, *Chai*, *Chajin*, *Chamor*, *Chananja*, *Chanoch*, *Chaskel*, *Chawa*, *Chiel*, *Dan*, *Denny*, *Efim*, *Efraim*, *Ehud*, *Eisig*, *Eli*, *Elias*, *Elihu*, *Eliser*, *Eljakim*, *Elkan*, *Enoch*, *Esau*, *Esra*, *Ezechiel*, *Faleg*, *Feibisch*, *Feirel*, *Feitel*, *Feiwel*, *Feleg*, *Gad*, *Gdaleo*, *Gedalja*, *Gerson*, *Gideon*, *Habakuk*, *Hagai*, *Hemor*, *Henoch*, *Herodes*, *Hesekiel*, *Hillel*, *Hiob*, *Hosea*, *Isaac*, *Isai*, *Isachar*, *Isboseth*, *Isidor*, *Ismael*, *Israel*, *Itzig*, *Jachiel*, *Jasse*, *Jakar*, *Jakusiel*, *Jecheskel*, *Jechiel*, *Jehu*, *Jehuda*, *Jehusiel*, *Jeremia*, *Jerobeam*, *Jesaja*, *Jethro*, *Jistach*, *Jizack*, *Joab*, *Jochanan*, *Joel*, *Jomteb*, *Jona*, *Jonathan*, *Josia*, *Juda*, *Kainan*, *Kaiphas*, *Kaleb*, *Korach*, *Laban*, *Lazarus*, *Leew*, *Leiser*, *Levi*, *Lewek*, *Lot*, *Lupu*, *Machol*, *Maim*, *Malchisua*, *Maleachi*, *Manasse*, *Mardochai*, *Mechel*, *Menachem*, *Moab*, *Mochain*, *Mordeschai*, *Mosche*,

Moses, *Nachschon*, *Nachum*, *Naftali*, *Nathan*, *Naum*, *Nazary*, *Nehab*, *Nehemia*, *Nissim*, *Noa*, *Nochem*, *Obadja*, *Orew*, *Oscher*, *Osias*, *Peisach*, *Pinchas*, *Pinkus*, *Rachmiel*, *Ruben*, *Sabbatai*, *Sacher*, *Sallum*, *Sally*, *Salo*, *Salomon*, *Salusch*, *Samaja*, *Sami*, *Samuel*, *Sandel*, *Saudik*, *Saul*, *Schalom*, *Schaul*, *Schinul*, *Schmul*, *Schneur*, *Schoachana*, *Scholem*, *Sebulon*, *Semi*, *Sered*, *Sichem*, *Sirach*, *Simson*, *Teit*, *Tewele*, *Uri*, *Uria*, *Uriel*, *Zadek*, *Zedekia*, *Zephania*, *Zeruja*, *Zewi*.

Seznam povolených ženských jmen: *Abigail*, *Baschewa*, *Beile*, *Bela*, *Bescha*, *Bihri*, *Bilha*, *Breine*, *Briewe*, *Brocha*, *Chana*, *Chawa*, *Cheiche*, *Cheile*, *Chinke*, *Deiche*, *Dewaara*, *Driesel*, *Egele*, *Fangel*, *Feigle*, *Feile*, *Fradchen*, *Fradel*, *Frommet*, *Geilchen*, *Gelea*, *Ginendel*, *Gittel*, *Gole*, *Hadasse*, *Hale*, *Hannacha*, *Hitzel*, *Jachet*, *Jachewad*, *Jedidja*, *Jente*, *Jezabel*, *Judis*, *Jyske*, *Jyttel*, *Keile*, *Kreindel*, *Lane*, *Leie*, *Libsche*, *Libe*, *Liwie*, *Machle*, *Mathel*, *Milkele*, *Mindel*, *Nacha*, *Nachme*, *Peirche*, *Peßchen*, *Pesse*, *Pessel*, *Pirle*, *Rachel*, *Rause*, *Rebekka*, *Rechel*, *Reha*, *Reichel*, *Reisel*, *Reitzge*, *Reitzsche*, *Riwki*, *Sara*, *Scharne*, *Scheindel*, *Scheine*, *Schewa*, *Schlämche*, *Semche*, *Simche*, *Slowe*, *Sprinze*, *Tana*, *Telze*, *Tirze*, *Treibel*, *Zerel*, *Zilla*, *Zimle*, *Zine*, *Zipora*, *Zirel*, *Zorthel*.

Uvedený seznam povolených mužských a ženských rodných jmen sice obsahuje některá jména německými Židy v té době skutečně užívaná (např. *Rachel*, *Moses*), ovšem většinu z nich nelze označit jako jména, která by mezi nimi byla populární či byla „typická“. Některá z nich bychom spíše hledali ve východní Evropě, nikoli mezi asimilovanými německými Židy, jejichž výběr jmen se příliš nelišil od většinové společnosti (a totéž můžeme říci i o jménech českých a moravských Židů).[8] Jak uvádí I. M. Nick (2018, s. 64), v té době byla mezi německými Židy nejběžnější ženská rodná jména *Rosa*, *Bert(h)a*, *Johanna*, *Elsa/Else*, *Frieda*, *Mart(h)a*, *Gertrud/Gertraud*, *Anna/Anni/Anne*, *Margaret(h)e/Margaret(h)a* a *Hedwig*, mužská pak *Max*, *Julius*, *Her(r)man*, *Alfred*, *Joseph*, *Han(n)s*, *Si(e)gfri(e)d*, *Curt/Kurt*, *Jackob/Jakob* a *Ernst*. Židovské děti narozené po 1. lednu 1939 však už musely dostat některé jméno ze seznamu (Rennick, 1970, s. 77).

V seznamu nacházíme i jména fiktivní, která se neužívala (např. ženské *Geilchen*), nebo řídká jména biblická (např. *Isboseth*), z nichž některá by Židé jako pojmenování nikdy nepoužili, protože označovala záporné biblické postavy (např. *Herodes*, *Achab*, *Jezabel*). Autor/autoři výčtu tedy záměrně volili jména

[8] Mimochodem, srovnáme-li nacistický seznam se jmény povolenými u nás za vlády Josefa II., najdeme 27 shod u mužských (*Abel*, *Absalom*, *Aron*, *Dan*, *Efraim*, *Elias*, *Ezechiel*, *Gideon*, *Habakuk*, *Henoch*, *Isaac*, *Ismael*, *Israel*, *Jeremia*, *Jonathan*, *Josia*, *Juda*, *Lazarus*, *Levi*, *Manasse*, *Moses*, *Naftali*, *Nathan*, *Noa*, *Osias*, *Salomon*, *Samuel*) a 4 u ženských jmen (*Abigail*, *Rachel*, *Rebekka*, *Sara*). Oběma seznamům je i společné naprosté nepochopení židovské antroponymie.

cizí, aby tak zdůraznili cizost jejich nositelů, nebo jména s negativními konotacemi, což odpovídalo antisemitské rétorice Třetí říše (srov. Rolker, 2019).

„Příkaz povinného dodatečného osobního jména pro Židy – Israel pro muže a Sara pro ženy, které je okamžitě identifikovalo, byl v Říši realizován důsledně, v Protektorátu jen částečně." (Bondyová, 2006, s. 154) Jeho účel byl zřejmý, byla jím jasná identifikace židovských obyvatel a jejich odlišení od ostatních, stejně jako tomu bylo u velkého písmene J v jejich dokladech nebo u hvězdy na kabátě. Rodné jméno tak mělo plnit především funkci národnostně/nábožensky/rasově klasifikační a stalo se nástrojem protižidovské politiky.

Po válce byla tato nařízení přirozeně zrušena. Pro české a moravské Židy platily a platí od té doby stejné zákony jako pro všechny ostatní občany Československa a později České republiky. Aktuálně se jedná o zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení.

Rodným jménům v poválečném období se věnoval v 70. letech J. Bartůšek, podal jejich neúplný výčet opíraje se o kroniku ve Věstníku židovských náboženských obcí, nerozlišoval v nich ovšem jména Židů žijících v tehdejším Československu a v zahraničí (Bartůšek, 1972, s. 30–33). Ve stejném období konstatovala M. Knappová (1970, s. 257), že je na ústupu i výběr jména podle náboženského vyznání, „např. u osob židovského vyznání *Ervín*, *Oto*, *Ester* aj.".

V současnosti u nás můžeme pozorovat jistý návrat k tradici, oživování starých jmen a volbu jmen oblíbených a běžných v Izraeli. Často jsou také dětem z židovských rodin dávána jména dvě, ale to odpovídá i aktuální tendenci v celé společnosti. I mezi většinovou společností jsme „již od konce 20. stol. svědky toho, že dochází k zvýšenému zájmu o biblická ženská jména jako *Ester*, *Rebeka*, *Ráchel*, *Rút / Ruth*, *Miriam*, *Sarah*, která se stala i evropskou módou. Jsou oblíbena mezi vyznavači či ctiteli židovství, kteří zavádějí dále jména jako *Joshua*, *Sharon*, *Noemi*, *Abigail*, v č. zemích dosud neběžná. Pokud někteří občané ČR konvertují k židovství, mění si jména na typicky židovská či v novohebrejských podobách (např. *Avraham*)" (Knappová, 2017).

PRAMENY

Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen: [online] <http://de.wikisource.org/wiki/Gesetz_über_die_Änderung_von_Familiennamen_und_Vornamen>

Richtlinien über die Führung von Vornamen: [online] <http://de.wikisource.org/wiki/Richtlinien_über_die_Führung_von_Vornamen>

Zweite Verordnung zur Durchführung des Gesetzes über die Änderung von Familiennamen und Vornamen: [online] <http://de.wikisource.org/wiki/Zweite_Verordnung_zur_Durchfürung_des_Gesetzes_über_die_Änderung_von_Familiennamen_und_Vornamen>

LITERATURA

BARTŮŠEK, J. (1972): Novodobá osobní jména u českých židů. *Židovská ročenka 5733 (1972–1973)*, s. 28–36.

BERING, D. (1993): *The Stigma of Names: Antisemitism in German Daily Life, 1812–1933 (Social History, Popular Culture, and Politics in Germany)*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

BONDYOVÁ, R. (2006): *Rodinné dědictví. Jména Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky.

ELZNIC, V. (1978): Židovská jména a příjmení podle patentu z r. 1787 a v libeňské matrice z let 1794–1818. *Acta genealogica ac heraldica*, 6. řada, květen, s. 83–86, dostupné [on-line] <http://www.genealogie.cz/uploads/media/lghsp06rada-02.pdf>

GUGGENHEIMER, H. W. – GUGGENHEIMER, E. H. (1992): *Jewish Family Names and Their Origin. An Etymological Dictionary*. New York: Ktav Publishing House.

KNAPPOVÁ, M. (1970): O jméně a příjmení z hlediska praxe. *Naše řeč*, roč. 53, č. 4–5, s. 251–264.

KNAPPOVÁ, M. (2017): Rodné jméno. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] <http://www.czechency.org/slovnik/RODNÉ JMÉNO> cit. 2019-06-15.

KUDĚLA, J. (2004): Germanizace židovských jmen v Čechách. *Židovská ročenka 2004–2005*, s. 29–33.

MAJTÁN, M. (2004): Cisár Josef II. o používaní priezvisk. *Acta onomastica*, roč. 45, s. 28–31.

MUNELES, O. (1966): Zur Namengebung der Juden in Böhmen. *Judaica Bohemiæ*, s. 3–13.

NICK, I. M. (2018): *Personal Names, Hitler and the Holocaust. A Socio-Onomastic Study of Genocide and Nazi Germany*. London: Lexington Books.

PETRŮV, H. (2011): *Zákonné bezpráví. Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium.

RENNICK, R. M. (1970): The Nazi Name Decrees of the Nineteen Thirties. *Names*, roč. 18, č. 2, s. 65–88.

ROLKER, Ch. (2019): Antisemitische Namenspolitik im Dritten Reich. *Beliebte Vornamen*, [online] <https://www.beliebte-vornamen.de/3585-antisemitische-namenspolitik-im-dritten-reich.htm> cit. 2019-06-15.

SEGEV, T. (2014): *Sedmý milion, Izraelci a holocaust*. Praha: Paseka.

VOLFOVÁ, A. (1994): *Příjmení židovských obyvatel Prahy. Diplomová práce*. Praha: KČJ FF UK.

Wikipedia [online] <https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Globke> cit. 2019-08-01.

ŽÁČEK, V. (1936): Studie k vývoji židovských jmen v nové době. *Ročenka Společnosti pro dějiny židů v Československé republice VIII*, s. 275–349.

Žaneta Dvořáková
z.dvorakova@ujc.cas.cz
odd. onomastiky ÚJČ AV ČR, v. v. i.
Valentinská 1
116 46 Praha 1